

Motion till riksdagen 2006/07:A346

av Lars Ohly m.fl. (v)

Arbetslöshetsförsäkringens roll och utveckling

1 Sammanfattning

Vi avvisar regeringens föreslagna nedskärningar i arbetslöshetsförsäkringen i proposition 2006/07:1 vilka sammantaget leder till att försäkringen blir sämre, dyrare och mer orättvis. De aviserade förändringarna kommer att resultera i att avgifterna för medlemskap i fackförening och a-kassa blir avsevärt högre, att arbetslöshetsförsäkringens legitimitet urholkas samt att de lägre ersättningsnivåerna sätter en press på de lägsta lönerna nedåt. Följden av regeringens nedskärningar och aviserade politik kan bli att många löntagare lämnar sin fackförening av ekonomiska skäl. En sådan utveckling skulle försvaga fackföreningarna och vanliga löntagare. På sikt innebär det att maktbalansen på arbetsmarknaden förskjuts till arbetsgivarnas fördel, och att den svenska modellen med relativt jämnstarka parter undermineras. Därför yrkar vi avslag på regeringens alla föreslagna nedskärningar i vår budgetmotion 2006/07:A347.

Vi satsar i stället på höjt tak och höjt grundbelopp i a-kassan och aktivitetsstödet. Bara genom kvalitetsförbättringar kan vi försvara den solidariskt skattefinansierade arbetslöshetsförsäkringen som i dag är på väg att urholkas.

Vänsterpartiet begär i likhet med LO, TCO, Saco och Arbetslöshetskassornas Samorganisation att regeringen ska tillsätta en utredning om konsekvenserna av de aviserade förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen innan en proposition om arbetslöshetsförsäkringen lämnas till riksdagen.

Fel! Okänt namn på

2 Innehållsförteckning

1	Sammanfattning.....	1
3	Förslag till beslut	3
4	Försäkringens roll.....	3
5	Sätt kvaliteten i centrum.....	5
6	Rättssäkerhet	6
7	Slopa inträdeskravet till a-kassan	7
8	Arbetslöshetsförsäkringens förstärkning för trovärdighet	8
8.1	Regeringen försämrar arbetslöshetsförsäringen	9
8.2	Försämrad arbetslöshetsförsäkring skapar låglönejobb.....	10
8.3	Höj tak och golv i arbetslöshetsförsäkring och aktivitetsstöd	11
8.4	Indexering, ersättningsperiod och nivåhöjning	13
9	Många blir utförsäkrade med regeringens politik.....	14
9.1	Arbetsvillkoret	14
9.2	Studerandevillkoret.....	14
9.3	Den överhoppningsbara tiden	15
10	Regeringens politik försvagar fackföreningarna.....	15
10.1	Obligatoriskt medlemskap i arbetslöshetskassa	16
10.2	Avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa	17
11	Utredning om förändringar i arbetslöshetsförsäringen	17

3 Förslag till beslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om nedsättningsregler för aktivitetsersättningen.
2. Riksdagen begär att regeringen ska återkomma med förslag om ett slopande av kravet för medlemskap i arbetslöshetskassa.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att grundbeloppet och den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet bör höjas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen bör tillsätta en utredning om indexeringshöjning av högsta dagpenning.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att beslut bör fattas under den kommande mandatperioden om att ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen bör vara densamma under hela ersättningsperioden om 300 dagar.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen ska tillsätta en utredning om konsekvenserna av de aviserade förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen innan en proposition om arbetslöshetsförsäkringen lämnas till riksdagen.

4 Försäkringens roll

Arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring, en omställning mellan två arbeten. Försäkringen ska ge ekonomisk trygghet under tiden man söker eller utbildar sig för ett nytt arbete. Under tiden man är arbetslös ska samhället ställa upp med åtgärder via arbetsförmedlingen. Arbetsförmedlingen ska främst förmedla lediga platser samt ge kompetenshöjande stöd till arbetssökande. Arbetslösa ska vara aktiva från första dagen av arbetslöshet i sitt sökande.

Arbetslöshetsförsäkringen är också en gemensam samhällelig försäkring mot att desperation uppstår hos den som förlorar arbetet så att den enskildes otrygghet övergår till lönedumping och därmed en ständig, gemensam otrygghet. A-kassan möjliggör också strukturomvandling på arbetsmarknaden. I motsats till högern som vill skapa låglönejobb, vill vi simulera teknikutveckling och fler högproduktiva jobb. En förutsättning för att det ska vara möjligt är en välfungerande arbetslöshetsförsäkring.

I Sverige liksom i omvärlden är arbetsmarknaden uppdelad på många sätt. Olika näringsgrenar och regioner utvecklas olika. Tudenningen mellan hög- och kortutbildade tenderar att öka. Globalt jämförda lönsamhetskrav ökar pressen på enskilda företag och anställda. Stödjande servicefunktioner blir kärnverksamheter via entreprenader och avknoppningar.

Arbetslöshetsförsäkringens regler ska tillämpas likvärdigt i en omvärld med större olikheter. Arbetssökande ska få samma bemötande vid lika situat-

Fel! Okänt namn på

ioner men också olika handlingsplaner utifrån sina personliga möjligheter och olika förutsättningar.

På senare tid har den allmänna debatten nästan helt fokuserats på så kallad sökintensitet – alltså kvantiteten jobbansökningar som den enskilde producerar. Den underliggande tanken med denna ensidiga fokusering – som dock sällan redovisas öppet – är att det egentligen finns jobb till alla arbetslösa, problemet är att de är för dåliga på att söka jobb. Det leder vidare till slutsatsen att de arbetslösa ska pressas att söka fler jobb om de får ”större incitament”, alltså sämre villkor, till exempel i form av sämre arbetslöshetsersättning. Detta är ett villospår som bortser från arbetsmarknadens faktiska funktionssätt. LO har med hjälp av arbetskraftsundersökningarna (AKU) visat en bild av arbetsmarknaden som ett slags kö, vilket ger en mer realistisk bild av den faktiska sökprocessen Andersson, D.; *Vem ansvarar för arbetslösheten* (LO 2005).

Varje månad under 2003 fanns i snitt 44 000 jobb att söka. Man kan dela upp dem som sökte dessa jobb i tre grupper. Först de som hade jobb men sökte andra. Dessa är de som är mest attraktiva för arbetsgivarna, och utgjorde 5,2 sökande per ledigt arbetstillfälle. I andra ledet de öppet arbetslösa som utgjorde 4,9 sökande per ledigt arbetstillfälle. I tredje ledet exempelvis studerande som står utanför arbetsmarknaden men vill ha jobb om fler blir lediga. I snitt fanns alltså 13 arbetssökande per ledigt arbetstillfälle varje månad. Bakom den kön kommer de som varit sjuka mer än 90 dagar. Antar man att en ökad sökaktivitet gör att alla arbetssökande söker tio jobb per månad kommer varje arbetsgivare att få 130 ansökningar per jobb. Arbetsgivarna kommer att få över 5 miljoner ansökningshandlingar.

Det är inget som varje enskild arbetsgivare med vakanser är intresserad av. Som LO konstaterar vidare: ”Det elaka i denna process är att ju bättre de attraktiva arbetssökande är på att söka arbete, desto mer minskar sannolikheten för dem som har liten eller medelstor möjlighet att få arbete”. Vad det handlar om i första hand om man vill göra något åt arbetslösheten är att skapa fler arbetstillfällen. Arbetslöshet är *inte* är en individuell fråga, utan en fråga om politiska och ekonomiska prioriteringar och vägval. Redan av detta skäl är det feltänkt att göra en stark koppling mellan arbetslöshetsförsäkringen, arbetsutbudet och arbetslösheten – såvida man inte har för avsikt att skapa större otrygghet på arbetsmarknaden.

Under de senaste åren har flera olika rapporter kommit om hanteringen av arbetslöshetsförsäkringen. Rapporterna speglar en mängd olika förhållanden utifrån de olika uppdrag de haft. Samtidigt ska sägas att det inte är hanteringen av försäkringen som kan lösa problemen med arbetslösheten. De avgörande frågorna är inriktningen av den ekonomiska politiken, av de arbetsmöjligheter som ges till människor oavsett bakgrund. Sökaktiviteten bland arbetslösa är beroende av arbetsmarknadsläget, fler lediga jobb gör att arbetslösa finner det meningsfullt att sända in en ansökan. Konkurrenten om lediga jobb har ökat och bristtalen är låga. I AMS-rapporten 2003:5 skrevs:

Rekryteringsproblemen har minskat kraftigt de senaste åren inom det privata näringslivet. Bristtalen är historiskt sett mycket låga inom industrin

Fel! Okänt namn på

samt inom den privata tjänstesektorn och jämförbara med dem som noterades under den djupa lågkonjunkturen i början av 1990-talet.

Arbetsförmedlingens främsta uppgift är platsförmedling – finns det fler lediga platser blir anvisningarna naturligtvis fler. Här kan det finnas olika förutsättningar bl.a. beroende på konjunkturläge, strukturomvandling och regional tillväxt. Ansökningar om arbete kan också tas emot olika beroende på arbetsgivares inställning till olika grupper, det kan gälla unga eller äldre, invandrade, kvinnor i fertil ålder m.fl. Det är viktigt att hanteringen av arbetslöshetsförsäkringen är korrekt och rättssäker, men det är ändå inte denna hantering som avgör läget på arbetsmarknaden. I Statskontorets rapport 2004:15 sägs också:

[...] att ekonomiska incitament och större kontroll av de arbetssökande är sannolikt föga verkningsfullt om orsaken till låg sökaktivitet står att finna i dåligt självförtroende, misströstan och svag efterfrågan på arbetskraft. Då ligger lösningen i stället på att stärka individen, öka dennes motivation etc. genom proaktiva och upplyftande aktivitet i stället för mer kontroll.

Det stora problemet är varken arbetslöshetsförsäkringen eller de arbetslösa, utan bristen på arbetstillfällen. Den svenska arbetslösheten är låg i jämförelse med andra EU-länder, men alldeles för hög för att det ska betraktas som något annat än det största samhällsproblemet i dag. Trots de stora behoven i samhället erbjuds inte arbetstillfällen i tillräcklig omfattning, och det utförda arbetet är mycket ojämnt fördelat. Det är dock inte arbetsmarknadspolitikens, utan den ekonomiska politikens uppgift att lösa problemet med arbetslösheten. Vänsterpartiet verkar för att full sysselsättning ska bli det övergripande målet för den ekonomiska politiken. Men när människor ändå drabbas av arbetslöshet ska det finnas en väl fungerande arbetslöshetsförsäkring och en aktiv arbetsmarknadspolitik som erbjuder utbildning och stöd till arbetssökande.

5 Sätt kvaliteten i centrum

I Statskontorets rapport 2004:15 rörande de individuella handlingsplanerna föreslås att ett kvalitativt verksamhetsmål införs. I Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringens (IAF) rapport om Arbetsmarknadsverkets hantering av arbetslöshetsförsäkringen påvisas kvalitetsbrister i meddelanden som rör ifrågasättande av ersättning.

På olika områden kan vi konstatera bristande kvalitet i hanteringen av försäkringens bestämmelser vilket i sin tur är en spegling av bristande kvalitet i sökprocessen. Att fler arbetslösa ska slänga iväg fler ansökningar förbättrar inte arbetsmarknadens funktionssätt. Den viktigaste kontrollfunktionen i försäkringen är att anvisa lediga jobb som faktiskt är lämpliga för den arbetssökande och inte krav på viss mängd sökta jobb.

Arbetsgivare får svårare att hantera de inkomna ansökningarna och att anställa rätt person. Lediga jobb kommer också att i framtiden gå förmedlingen

Fel! Okänt namn på

förbi, eftersom arbetsgivarna vill undvika störtfloder av ointressanta ansökningar. Kraven på hög sökaktivitet utan seriös matchning är också demoraliserande för de arbetssökande. Personer som får fler avslag får inte ökad motivation i sitt arbetssökande. Det är viktigt att sökprocessen går ut på att söka rätt jobb, på rätt sätt och i rätt tid. Här kan arbetsförmedlingens personal innebära ett viktigt stöd om de får rätt uppdrag med tillräckliga resurser. Personalen ska ha en dialog med den arbetssökande. Den individuella handlingsplanen är här ett viktigt instrument. Den arbetssökandes egna mål är centralt liksom hur dessa mål ska uppnås. Planen ska vara individuell för att vara aktiv.

Statskontoret refererar i sin rapport:

Riksrevisionen menar i sin rapport att brister i handlingsplaner försvårar matchning och anvisning och leder till en lägre anvisnings- och arbetsplaceringsgrad. Bristerna orsakar också ett stort tryck på de arbetslag som "tar över" de arbetssökande efter de 100 första dagarna, då dessa ägnat sig åt självservice. Riksrevisionen menar att en tidig individualiserad service i samband med att handlingsplanen upprättas och kontinuerligt revideras är avgörande för att arbetsförmedlingen ska kunna ha ett tydligt förhållningssätt gentemot arbetssökande och ge honom eller henne korrekta anvisningar.

Många har i dag möjlighet att snabbt via IT söka efter lediga tjänster och sända iväg ansökningar om arbetsförmedlingen så kräver. Men det är viktigt att hög sökaktivitet bygger på kvalitet och en god verklighetsuppfattning av olika arbetskrav. Fler arbetslösa utgörs i dag också av personer med högskoleutbildning. Service och programutbud måste anpassas till denna verklighet.

Hur sökprocessen ska se ut måste vara beroende av den individuella situationen och krav på ökad aktivitet bör balanseras mot en motsvarande ökad anvisningsaktivitet från arbetsförmedlingens sida.

När det gäller personer med låg sökaktivitet är det viktigt att öka kunskapen om dessa grupper och orsaken till deras beteende. Men som Statskontoret påpekar handlar det främst om motivations- och proaktiva åtgärder. Det kan inte vara ett mål i sig att fler ska avstängas från a-kassan. Tvärtom bör målet vara att färre ska bli utförsäkrade genom en aktiv sökprocess med hög kvalitet.

6 Rättssäkerhet

Det är viktigt att varje arbetslös bedöms på samma sätt oavsett var man bor och vilken kassa man tillhör. Verksamheten ska präglas av en enhetlig och därmed rättvis tillämpning av de regler som gäller för arbetsförmedlingen och arbetslöshetskassorna. Uppföljningen ska förbättras och ta hänsyn till ovan nämnda kvalitativa aspekter. Uppföljning kan inte reduceras till ökat tryck på redan trängda individer. Det är av stor betydelse att de individuella handlingsplanerna har hög kvalitet för att säkerställa att de arbetssökande är medvetna om de krav som ställs.

När man är i arbetsmarknadspolitiska åtgärder har man ett aktivitetsstöd som är på samma nivå som ersättningen från a-kassan. Arbetsmarknadspolitiken ändrades för ett antal år sedan för att bli mer långsiktig. I stället för att ibland varva perioder av åtgärder med tider av kontantersättning infördes systemet med GAR (Aktivitetsgarantin). Aktivitetsersättning kom då att under längre tid spela samma roll som ersättning från a-kassan. IAF har också fått i uppdrag att kontrollera hur förmedlingarna hanterar återkallande av anvisningar till arbetsmarknadspolitiskt program. Det är naturligt att IAF gör detta med tanke på att när en arbetslös blir utan kontantersättning är det av mycket stor betydelse oavsett vilken typ av ersättning det gäller.

De nedsättningsregler som gäller i arbetslöshetsförsäkringen gäller dock inte aktivitetsstödet. För att underlätta en likvärdig regeltillämpning inom de olika systemen över hela landet och med tanke på den roll som aktivitetsstödet spelar och det arbetsmarknadspolitiska sambandet mellan aktivitetsstöd och ersättning från a-kassan borde nedsättningsreglerna vara lika i de olika systemen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7 Slopa inträdeskravet till a-kassan

Arbetslöshetsförsäkringen är en omställningsförsäkring som bygger på anställning och inkomstbortfallsprincipen. Den består av grundförsäkring och inkomstbortfallsförsäkring. Principen utgår från tanken om allas rätt till arbete. En baksida av denna utgångspunkt är att personer som har svårt att komma in på arbetsmarknaden också har svårt att komma in i trygghetssystemen.

För den som har ett fast heltidsjobb är det inga problem att uppfylla inträdeskrav och arbetsvillkor. Däremot är det svårt för deltidsarbetande och för dem som har olika former av tillfälliga anställningar. Antalet ”timanställningar” har kraftigt ökat de senaste åren. Lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor 34 § föreskriver att man måste ha arbetat minst 17 timmar i veckan i 4 veckor under en 5-veckorsperiod för att man över huvud taget ska få bli medlem i en a-kassa. Eftersom det är unga, kvinnor och invandrare som har högst andel både deltids- och tillfälliga anställningar blir resultatet att gällande regelsystem verkar strukturellt diskriminerande mot dessa grupper.

Parallellt med ett arbete för att minska andelen deltids- och visstidsanställningar på arbetsmarknaden bör därför regelverket i arbetslöshetsförsäkringen ändras. Vänsterpartiet kräver liksom de centrala fackliga organisationerna LO, TCO och Saco, att de befintliga kvalifikationskraven för att bli medlem i en a-kassa enligt lagen om arbetslöshetskassor avskaffas. Regeringen bör se över hur rätten till arbetslöshetsersättning kan göras neutral och hur diskriminering av korttids- och deltidsanställda kan undanröjas. Regeringen bör snart komma med förslag till beslut om att slopa kvalifikationskravet för medlemskap i arbetslöshetskassa enligt 34 § lagen (1997:239) om arbetslöshetskassor. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

8 Arbetslöshetsförsäkringens förstärkning för trovärdighet

Arbetslöshetsförsäkringens ska ge flertalet löntagare 80 procents ersättning vid arbetslöshet. Om allt färre får adekvat ersättning undergrävs försäkringens trovärdighet och de gemensamma systemen försvagas. I dag finns flera begränsningsregler i arbetslöshetsförsäkringens som får en sådan effekt.

Ersättningstaket motsvarar i dag en månadsinkomst på 20 075 de första hundra ersättningsdagarna och därefter 18 700. För högre löner än dessa värden blir löntagaren underförsäkrad. Detta är i dag ett stort problem. Arbetslöshetskassornas samorganisation (SO) visar att bara 52 procent av de arbetslösa som är anslutna till en a-kassa får de stipulerade 80 procenten av sin tidigare inkomst. Det betyder att 48 procent av de arbetslösa är underförsäkrade. Orsaken till denna urholkning av arbetslöshetsförsäkringens, menar SO, är att ersättningen inte följt löneutvecklingen och att taket i försäkringens inte har höjts sedan 2002.

Risken för att bli arbetslös är samtidigt som lägst för dem med de högsta inkomsterna. Andelen löntagare som slog i taket, av dem som faktiskt uppbar arbetslöshetsersättning år 2004 var cirka 30 procent, vilket i och för sig är en hög siffra. Man bör minnas att vinsten med försäkringens gäller alla medborgare, i så måtto att vinsten är den trygghet man åtnjuter, också då man inte är eller blir arbetslös. Samtidigt innebär detta förhållande att den faktiska kostnaden för att höja taket i praktiken blir liten och avtagande ju högre man sätter taket.

Näringsdepartementet konstaterar i sin PM "Arbetslöshetsförsäkringens finansiering – konsekvenser av en ökad avgiftsfinansiering" (050921):

Eftersom arbetslöshetsriskerna generellt är lägre för grupper med höga inkomster än för grupper med låga, är den andel som verkligen slår i taket vid inträffad arbetslöshet mindre än hälften. Under 2004 var det knappt 30 % av de ersättningsberättigade som under de första 100 dagarna av arbetslöshet inte fick 80 % av sin normallön i ersättning. Detta förhållande innebär samtidigt att en höjning av dagpenningstaket på marginalen blir allt mindre kostsam. En höjning som motsvarar taket i sjukförsäkringens – en månadslön på 24 000 kr eller knappt 900 kr i dagpenning – skulle för år 2003 ha kostat 1,7 mdr kr extra. En höjning av brytpunkten ända till månadslöner på drygt 40 000 kr eller dagpenning på högst 1 500 kr skulle ha kostat ytterligare drygt 1 mdr kr.

Att många slår i taket hotar också golven i försäkringens. Om allt fler är underförsäkrade, drivs dessa till att skaffa egna tilläggsförsäkringar, själva eller i någon kollektiv form. På sikt riskerar en sådan utveckling att urholka betalningsviljan till den gemensamma försäkringens, eftersom den inte täcker behoven för allt större grupper. Detta minskar legitimiteten för de gemensamma systemen, och de med störst behov drabbas då hårdast. Det är samtidigt de med störst behov av kompletterande försäkringar som har svårast att skaffa sig sådana. I privata försäkringssystem bestäms premien av marknadsmässiga principer: den som har störst risk att bli arbetslös får den högsta premien,

medan den med liten risk kommer billigare undan. Styrkan i ett gemensamt system är att riskerna i stället fördelas på hela samhället.

Näringsdepartementet visar i ovan nämnda PM just början på en sådan utveckling, i dagens situation:

Två skillnader framträder tydligt. Det ena rör den genomsnittliga daglönen som de arbetslösa har. För förbund med tilläggsförsäkring ligger denna över det högsta taket i a-kassan som är 730 kronor. [...] En annan skillnad rör arbetslöshetsrisken. De förbund som tecknat tilläggsförsäkring har betydligt lägre arbetslöshetsrisk, mätt som andelen medlemmar som lyft a-kassa under året. Ur försäkringsperspektiv innebär lägre risker att försäkringsbolagen är mer intresserade av att erbjuda en försäkring samtidigt som premierna för en sådan blir lägre.

Grupper med höga löner tilläggsförsäkras sig. Därmed uppstår en erosionsrisk för det kollektiva systemet som är både rättvist och effektivt, och riskerna övervältras helt på dem med svagast position på arbetsmarknaden. Det är därför viktigt med satsningar som stärker arbetslöshetsförsäkringens legitimitet och motverkar privata försäkringslösningar.

8.1 Regeringen försämrar arbetslöshetsförsäkringen

Regeringen föreslår i budgetproposition 2006/07:1 kraftiga nedskärningar i arbetslöshetsförsäkringen. Regeringen aviserar också en rad försämringar som man avser att besluta om senare under hösten 2006. De aviserade försämringarna som vi redogör för nedan kommer att resultera i en dyrare, sämre och mer orättvis arbetslöshetsförsäkring. Vänsterpartiet yrkar avslag för regeringens alla nedskärningar i arbetslöshetsförsäkringen i vår budgetmotion 2006/07:Fi245.

Regeringen avser att sänka taket i arbetslöshetsförsäkringen till 18 700 kronor per månad från första dagen av arbetslöshet. 80 procent av detta belopp motsvarar en högsta dagpenning om 680 kronor per dag eller 14 960 kronor per månad i inkomstrelaterad arbetslöshetsförsäkring mellan dag 1 och 200. Vidare föreslår regeringen en sänkning av ersättningsnivån i arbetslöshetsförsäkringen. Mellan dag 201 och 300 föreslår regeringen en sänkning av ersättningen till 70 procent vilket innebär ersättningar på maximalt 13 090 kronor per månad. Det är ett slags bestraffning av långtidsarbetslösa som redan är en av de mest utsatta grupperna på arbetsmarknaden.

Regeringen föreslår också i budgetproposition 2006/07:1 att arbetslöshetsersättning ska utgå under maximalt 300 ersättningsdagar. Därefter ska arbetslösa medverka i en så kallad jobbgaranti som påminner om dagens aktivitetsgaranti. Men enligt regeringens förslag ska det vara obligatoriskt att medverka i jobbgarantin för att vara berättigad till aktivitetsstöd. Efter dag 301 ska endast en 65-procentig ersättning betalas ut, vilket innebär ersättning om maximalt 12 155 kronor per månad. Personer med försörjningsansvar för barn ska få arbetslöshetsersättning i maximalt 450 ersättningsdagar, men till samma låga ersättningsnivå. Regeringens politik kommer alltså även att slå

Fel! Okänt namn på

hårt mot barnen till de arbetslösa, och ännu fler barn än i dag kommer att växa upp i fattigdom.

Regeringens aviserade politik kommer framför allt att slå hårt mot långtidsarbetslösa människor som står långt ifrån arbetsmarknaden. Följden av regeringens planerade försämringar i arbetslöshetsförsäkringen är att arbetslösa kommer att få en väsentligt försämrad levnadsstandard. Det är sannolikt att de sänkta ersättningsnivåerna kommer att leda till ett ökat behov av försörjningsstöd. I rapporten *Hur tänker alliansen – vem ska arbeta mer?* från augusti 2006 skriver LO-ekonomerna Dan Andersson och Anna-Kirsti Löfgren att:

Alliansens metod är att med obligatorisk a-kassa och sänkta ersättningsnivåer minska fackföreningarnas styrka att hävda kollektivavtalens lägsta lönenivåer. Detta kommer att ge smittoeffekter på andra låglöneområden. Det uppstår låglönemarknader, också för vuxna, med jobb där månadslönen för heltidsarbete kan förvänta ligga mellan 10 000 och 12 000 kronor. Alliansens politik ger knappast en markant ökad sysselsättning. Det uppstår i stället sannolikt starka krafter mot förändringarna på arbetsmarknaden. (2006 s. 43)

TCO menar i rapporten Alliansens förslag slår hårt mot välutbildade från september 2006 att sänkt levnadsstandard kommer att ha en negativ effekt på jobsökandet. Men det kommer också leda till ökad rädsla för arbetslöshet bland människor som har arbete, och därmed ökad rädsla för att byta arbete. TCO menar att a-kassan därigenom försämras som omställningsförsäkring och leder till en stelare arbetsmarknad.

Försämringarna i arbetslöshetsförsäkringen kommer vidare leda till att den generella välfärden urholkas eftersom fler kommer att anse sig behöva teckna tilläggförsäkringar. Mot bakgrund av det yrkar Vänsterpartiet avslag för alla föreslagna nedskärningar i arbetslöshetsförsäkringen i budgetmotion 2006/07:Fi245.

8.2 Försämrade arbetslöshetsförsäkring skapar låglönejobb

Det finns ett starkt samband mellan ersättningar från arbetslöshetsförsäkringen och de lägsta lönerna på arbetsmarknaden. Det är därför regeringen har valt att finansiera sina skattesänkningar för de rika med försämrade a-kassa, sjukförsäkring och förtidspension. I Moderaternas budgetmotion 2005/06:K6 s.18 står det: "Högre ersättning i sjukförsäkringen gör det mer lönsamt att inte arbeta. Det driver upp lönekraven och ökar frånvaron, vilket leder till lägre sysselsättning och högre arbetslöshet." Regeringen erkänner alltså sambandet mellan ersättningsnivåer i trygghetssystemen och lönenivåer, även om man i den ovan nämnda motionen inte nämner arbetslöshetsersättningen, där sambandet är ännu tydligare. Ersättningarna i arbetslöshetsförsäkringen fungerar som ett slags lönegolv för arbetslösa som söker jobb, eftersom arbetslösa kan tvingas ta jobb med lön som motsvarar 90 procent av arbetslöshetsersättningen.

Med regeringens aviserade politik för 2007 innebär det att man som arbetslös med maximal ersättning från a-kassan, efter 300 dagar kan bli skyldig att ta ett jobb med 11 000 kronor i månadslön för heltidsarbete. För en person som tidigare varit lågavlönad blir det ännu värre. En person som före arbetslöshet har haft en månadslön på 15 000 kronor per månad, får efter 300 dagar 65 procent vilket motsvarar 9 750 kronor per månad. Med den ersättningen blir arbetslösa skyldiga att acceptera jobb med en lön om 8 775 kr per månad för heltidsarbete.

De föreslagna försämringarna kommer att sätta kraftig press på de lägsta lönerna nedåt. När allt fler inte klarar sig på ersättningen från a-kassan så ökar konkurrensen om de lågavlönade jobben. Då blir fackföreningarna mer återhållsamma i sina löneanspråk och de lägsta lönerna sjunker. Det leder till lönedumpning och en förskjutning av maktbalansen på arbetsmarknaden till arbetsgivarnas fördel.

De lägsta lönerna på arbetsmarknaden återfinns i dag i kvinnodominerade yrken inom vård, omsorg, service och handel, där också många personer med utomeuropeisk bakgrund återfinns. Effekten av regeringens politik riskerar därmed att ytterligare öka de strukturella löneskillnaderna mellan kvinnor och män och mellan infödda och invandrade på arbetsmarknaden.

8.3 Höj tak och golv i arbetslöshetsförsäkring och aktivitetsstöd

För att försvara den generella välfärden, inkomstbortfallsprincipen och bra löner på arbetsmarknaden måste socialförsäkringarna och arbetslöshetsförsäkringen ständigt förbättras. Vänsterpartiet anser att en höjning av taket och grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen är en viktig del i att slå vakt om de gemensamma systemen och löntagarnas intressen. Vidare bör det finnas en likformighet mellan nivåerna i a-kassan och andra socialförsäkringar. Även LO och TCO driver detta krav.

För att så många löntagare som möjligt ska vara fullt försäkrade bör den högsta dagpenningen i arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet höjas från 730 till 880 kronor per dag de första 100 dagarna, och därefter från 680 till 830 kronor per dag.

Fel! Okänt namn på

Finansiell effekt av en höjning av taken i a-kassan och aktivitetsstödet från 680 resp. 730 till 830 resp. 880 kronor per dag, miljarder kronor

	2007	2008	2009
Staten	-3,6	-3,8	-4,4
varav a-kassa	-2,7	-2,9	-3,2
varav aktivitetsstöd	-0,3	-0,3	-0,4
varav skattered. p-avgift	-0,2	-0,2	-0,3
varav ålderspensionsavgift	-0,3	-0,3	-0,4
Kommunerna	1,1	1,1	1,3
Ålderspensionssektorn	0,5	0,5	0,7
Offentlig sektor	-2,0	-2,2	-2,4

Källa: Riksdagens utredningstjänst (dnr 2006:2047).

Vi inför denna reform från och med den 1 juli 2007 i vår budgetmotion 2006/07:Fi245. Det innebär sammantaget en kostnad om 1 800 miljoner kronor 2007.

Grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen och aktivitetsstödet bör höjas från dagens 320 kronor per dag till 420 kronor per dag. Det innebär sammantaget en kostnad om 600 miljoner kronor 2008 och 2009.

Finansiell effekt av en höjning av grundbeloppet i a-kassan från 320 till 420 kronor, miljarder kronor

	2007	2008	2009
Staten	-0,3	-0,2	-0,2
varav a-kassa	-0,2	-0,2	-0,1
varav skattered. p-avgift	0,0	0,0	0,0
varav ålderspensionsavgift	0,0	0,0	0,0
Kommunerna	0,1	0,1	0,0
Ålderspensionssektorn	0,0	0,0	0,0
Offentlig sektor	-0,2	-0,1	-0,1

Källa: Riksdagens utredningstjänst (dnr 2006:1882).

Finansiella effekter av att grundbeloppet i aktivitetsstödet höjs från 320 kronor till 420 kronor per dag, miljarder kronor

	2007	2008	2009
Staten	-0,6	-0,4	-0,4
varav aktivitetsstöd	-0,5	-0,4	-0,4
varav ålderspensionsavgift	0,0	0,0	0,0
varav skattered. p-avgift	0,0	0,0	0,0
Kommunerna	0,1	0,1	0,1
Ålderspensionssektorn	0,1	0,1	0,1
Totalt offentlig sektor	-0,3	-0,3	-0,3

Källa: Riksdagens utredningstjänst (Dnr 2006:1945).

Vi inför denna reform från och med den 1 januari 2008 i vår budgetmotion 2006/07:Fi245.

För att inte undergräva arbetslöshetsförsäkringens legitimitet bör den högsta dagpenningen och grundbeloppet i försäkringen och aktivitetsstödet höjas i enlighet med ovanstående. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

8.4 Indexering, ersättningsperiod och nivåhöjning

Nuvarande regler innebär att regeringen har beslutanderätt när det gäller dagpenningens storlek. I utredningen SOU 1996:150 varnas för att denna ordning leder till en gradvis urholkning av arbetslöshetsförsäkringen. Utredningen förespråkar en indexering av den högsta dagpenningen i förhållande till löneutvecklingen i samhället. Samma inställning har a-kassornas samorganisation. Regeringen bör på nytt utreda frågan om indexering av högsta dagpenning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Inte heller sänkningen av taket efter 100 eller 200 ersättningsdagar är en vettig inskränkning av rätten till ersättning från försäkringen. Grundtanken bakom taksänkningen är densamma som brukar anföras kring ”sökintensitet” för de arbetslösa, alltså att den som får det riktigt dåligt anstränger sig mer för att få ett jobb. Vi har ovan redovisat varför detta inte är ett hållbart resonemang. Det är viktigt att så få som möjligt är underförsäkrade i en generell försäkringslösning. Dessutom menar vi att målet om aktivitet från första dagen som arbetslös är viktigt. Störst chans att komma tillbaka till arbetsmarknaden har man tidigt, medan chanserna avtar ju längre arbetslösheten pågår. Det ges motsägelsefulla signaler när ersättningen är högre de första dagarna. Beslut om att ingen sänkning av taket i a-kassan ska ske efter hundra dagar, utan att ersättningen i a-kassan ska vara densamma under hela ersättningsperioden om 300 dagar, bör fattas under mandatperioden. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I likhet med det beslut som LO-kongressen fattade år 2004 fortsätter Vänsterpartiet också att kräva en höjning av nivån i a-kassan till 90 procent. En sådan reform stärker tryggheten och systemets karaktär av omställningsförsäkring. Det är ett anständighetskrav i ett samhälle som Sverige, där den ekonomiska utvecklingen är gynnsam, att löntagarnas välbefinnande stärks. På sikt arbetar vi för att skapa ekonomiskt utrymme för en nivåhöjning, även om vi i arbetet för att stärka försäkringssystemet prioriterar ovan beskrivna förslag om höjning av tak och grundbelopp. Det finns ingen långsiktigt förklarlig anledning till att nivån i arbetslöshetsförsäkringen ska vara lägre i dag än på 1980-talet.

Fel! Okänt namn

9 Många blir utförsäkrade med regeringens politik

TCO visar i rapportern Alliansens förslag slår hårt mot välutbildade från september 2006 att många människor kommer att förlora rätten till ersättning från a-kassan med regeringens politik. Problemet med att människor blir ”utförsäkrade” ur arbetslöshetsförsäkringen är att de förpassas till en ekonomiskt mycket utsatt situation.

9.1 Arbetsvillkoret

Regeringen aviserar i budgetproposition 2006/07:1 att det så kallade arbetsvillkoret, dvs. kravet för att vara berättigad till ersättning från a-kassan, i lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring, ska skärpas ytterligare från dagens 70 till 80 timmars arbete i månaden i minst 6 månader under en 12-månadersperiod. Regeringen föreslår också att det alternativa arbetsvillkoret skärps. I dag är det alternativa arbetsvillkoret 450 timmars arbete under en sammanhängande period av 6 månader, med minst 45 timmars arbete varje månad. Regeringen föreslår att det alternativa arbetsvillkoret skärps till arbete i minst 480 timmar under en sammanhängande tid av 6 månader och minst 50 timmars arbete varje månad.

Skärpningen av arbetsvillkoret kommer att försvåra situationen ytterligare för visstidsanställda personer med svag ställning på arbetsmarknaden. Utvecklingen på arbetsmarknaden går mot allt fler tidsbegränsade anställningar, timanställningar och vikariat. Därför borde arbetsvillkoret anpassas så att dessa personer med svag anställningstrygghet också ska omfattas av arbetslöshetsförsäkringen. Att skärpa arbetsvillkoret är ett steg i fel riktning eftersom det innebär att de visstidsanställda försätts i en ännu mer osäker ställning på arbetsmarknaden. Därför avslår vi regeringens förslag om nedskärningar i arbetslöshetsförsäkringen i vår budgetmotion 2006/2007:Fi245.

9.2 Studerandevillkoret

I proposition 2006/07:1 aviserar regeringen vidare att studerandevillkoret i 18 § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska slopas. Studerandevillkoret ger i dag arbetssökande personer, som inte är medlemmar i någon a-kassa, rätt till grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen under förutsättning att de varit inskrivna på arbetsförmedlingen under minst 90 dagar under en period om tio månader efter avslutade heltidsstudier under minst ett läsår. Under 2005 gav bestämmelsen 40 000 personer, som gått från heltidsstudier till arbetslöshet, rätt till grundbeloppet i arbetslöshetsförsäkringen.

I och med att studerandevillkoret tas bort kommer dessa personer att bli ”utförsäkrade” och försätts i en ekonomiskt utsatt situation direkt efter avslutade studier. Redan i dag är det många nyutexaminerade akademiker som har

problem att få jobb. Om deras ekonomiska situation förvärras ytterligare kommer dessutom den sociala snedrekryteringen till högskolan att öka. Borttagandet av studerandevillkoret kommer också att underminera a-kassans betydelse som omställningsförsäkring, eftersom det kommer att innebära en större ekonomisk risk att säga upp sig från sitt jobb för att skaffa sig en utbildning. Studerandevillkoret bör enligt Vänsterpartiet gälla även fortsättningsvis eftersom det ger viss ekonomisk trygghet vid eventuell arbetslöshet efter studier.

9.3 Den överhoppningsbara tiden

Regeringen aviserar i proposition 2006/07:1 att man ska återkomma till riksdagen under hösten med förslag om att den överhoppningsbara tiden i lag (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring ska begränsas från dagens sju år, till högst fem år. Genom att den överhoppningsbara tiden förkortas, kommer personer som exempelvis studerar och är föräldralediga under en sexårsperiod att mista sin rätt till ersättning. TCO menar i rapporten Alliansens förslag slår hårt mot välutbildade, att det framför allt kommer att drabba kvinnor, eftersom kvinnor tar ut 80 procent av föräldraledigheten. Dessutom blir det problem för de människor som under lång tid vårdat en nära anhörig. En förkortning av den överhoppningsbara tiden kommer leda till att många människor blir "utförsäkrade" och försatta i en ekonomiskt utsatt situation.

Vänsterpartiet anser att den överhoppningsbara tiden i 17 a § lagen (1997:238) om arbetslöshetsförsäkring även fortsättningsvis bör vara sju år. Samhället bör uppmuntra personer som är långtidsfrånvarande från arbetsmarknaden och förtidspensionärer att söka sig tillbaka till arbetsmarknaden. För att det ska vara möjligt måste dessa människor ha en ekonomisk trygghet under perioden som de är arbetssökande och står till arbetsmarknadens förfogande. Med en relativt lång överhoppningsbar tid kan även personer med långvarig frånvaro från arbetsmarknaden bli arbetssökande och samtidigt vara garanterade en ekonomisk trygghet.

10 Regeringens politik försvagar fackföreningarna

Regeringen föreslår inte bara försämrad arbetslöshetsförsäkring genom att allt färre ska få allt mindre. Regeringen förslår även att arbetslöshetsförsäkringen ska bli dyrare för den enskilde, genom obligatoriskt medlemskap och höjda egenavgifter. Den politiska inriktning som föreslås i proposition 2006/07:1 vad gäller egenavgifter till arbetslöshetsförsäkringen kommer att få allvarliga fördelningseffekter. Det kommer också att leda till växande klyftor mellan fattiga och rika när det gäller möjligheten att köpa kompletterande försäkringsskydd mot arbetslöshet. Politiken kommer vidare att försvaga fackföre-

Fel! Okänt namn på

ningarna och därmed försvaga möjligheterna för löntagarna att tillvarata sina intressen och rättigheter. Politiken kommer slutligen att urholka legitimiteten för arbetslöshetsförsäkringen och därmed för den generella välfärden.

10.1 Obligatoriskt medlemskap i arbetslöshetskassa

Regeringen aviserar i budgetproposition 2006/07:1 att medlemskap i arbetslöshetskassan ska bli obligatoriskt för alla som förvärvsarbetar. Det ska ersätta dagens indelning i grundbelopp för vissa arbetssökande som inte är medlemmar i någon a-kassa, och den inkomstrelaterade försäkringen för alla arbetssökande som är medlemmar i en a-kassa. Med regeringens politik ska alla förvärvsarbetande vara medlemmar i en a-kassa för att vara berättigade till arbetslöshetsersättning.

Det finns många problem med att göra medlemskapet i arbetslöshetsförsäkringen obligatoriskt. Ett problem för arbetarrörelsen är att fackföreningarna och löntagarnas ställning försvagas. Dagens system går ut på att det finns en nära koppling mellan fackföreningen och arbetslöshetskassan, samt att a-kassan administreras av facket. Om medlemskap i a-kassan blir obligatoriskt för att man ska vara berättigad till ersättning från arbetslöshetsförsäkringen, samtidigt som avgifterna till a-kassan och facket ökar, kommer många arbetstagare att säga upp sitt medlemskap i fackföreningen av ekonomiska skäl.

Forskaren Anders Kjellberg på Arbetslivsinstitutet befarar att LO kan förlora upp till var femte medlem, eftersom många väger nyttan mot kostnaden av det fackliga medlemskapet. Det är dessutom sannolikt att individer och hushåll med små marginaler i högre grad än i dag helt enkelt inte kommer att ha råd att betala medlemsavgiften, oavsett vilken nytta de anser sig ha av medlemskap i facket. Genom att a-kassan blir obligatorisk upphör den också att vara rekryteringsargument för fackföreningarna. Fler arbetstagare kommer att direktansluta sig till a-kassan utan att överväga medlemskap i fackförening. Anders Kjellberg menar också att regeringens förändringar i a-kassan kommer att sätta i gång en ond spiral inom fackföreningsrörelsen. När medlemsantalet minskar kommer antalet lokala fackklubbar att bli färre. Då kommer allt färre i kontakt med fackligt aktiva och förtroendevalda, vilket ytterligare försvårar för rekryteringen av nya medlemmar. ("Medlemmar flyr när a-kassan höjs", LO-tidningen nr 29, 2006).

Det finns också en rad oklarheter kring hur det obligatoriska medlemskapet ska administreras, vilka som ska omfattas och vilka merkostnader som följer av ökad administration. TCO:s ordförande Sture Nordh skriver i "Hemställen till regeringen om att en utredning tillsätts för att lämna förslag till förändringar i arbetslöshetsförsäkringen" från oktober 2006: "En grundläggande fråga är vilka som ska omfattas av obligatoriet och hur ett sådant ska upprätthållas." Det obligatoriska medlemskapet i a-kassan kommer enligt TCO att "medföra en betydande administrativ hantering".

10.2 Avgifter till fackförening och arbetslöshetskassa

Regeringen aviserar i proposition 2006/07:1 att man ska återkomma till riksdagen under hösten med en proposition om att egenfinansieringen av arbetslöshetsförsäkringen ska öka med 10 miljarder kronor genom att en högre avgift till a-kassorna införs 2007.

Regeringen aviserar också i proposition 2006/07:1 att utjämningsystemet för avgifter mellan arbetslöshetskassor ska avskaffas och att den höjda avgiften till a-kassan görs beroende av arbetslöshetsnivån och utgifterna inom a-kassans verksamhetsområde. Vidare föreslår regeringen att avdragsrätten för avgift till a-kassa och fackförening ska avvecklas.

Borttagandet av avdragsrätten och höjningen av avgifterna till arbetslöshetsförsäkringen betyder att arbetstagare får betala högre avgifter till fackföreningen och a-kassan. År 2005 var den genomsnittliga avgiften till a-kassan 1 100 kronor per år, och efter skatteavdrag 670 kronor per år. De flesta a-kassor har i dag månadsavgifter om ca 100 kronor. Regeringens aviserade politik är att avgifterna till a-kassan ska höjas beroende på arbetslösheten inom varje yrkesområde. Avgiftshöjningen ska dock inte överstiga 300 kronor per månad. Med en a-kasseavgift på 300–400 kronor per månad och slopad avdragsrätt kan ett medlemskap i a-kassan komma att kosta 3 600 kronor per år. Det innebär en femdubbling från dagens 670 kronor per år. Tillsammans med slopad avdragsrätt för fackföreningsavgift innebär det en total kostnad om ca 4 700 kronor per år.

Deltidsanställda kommer enligt vad som aviserats av regeringen att drabbas ännu mer orättvist, eftersom de kommer att få betala full avgift till a-kassan, trots att de är deltidsarbetslösa medan heltidsarbetslösa inte ska betala den förhöjda avgiften. Minst 200 000 personer är i dag deltidsarbetslösa och en majoritet, ca 170 000 av dem är kvinnor, de flesta i lågavlönade yrken.

Problemet med att många kan komma att lämna även a-kassan till följd av de chockhöjda avgifterna, är regeringens förslag om att göra medlemskap i a-kassan obligatoriskt. Lågavlönade, deltidsanställda och visstidsanställda personer som inte har råd att betala avgiften till a-kassan, kommer med regeringens politik att helt mista sin rätt till ersättning vid arbetslöshet. Det kommer leda till social utslagning och ekonomisk utsatthet. Regeringens försämringar bidrar alltså även på detta sätt till att öka de strukturella orättvisorna mellan kvinnor och män på arbetsmarknaden.

11 Utredning om förändringar i arbetslöshetsförsäkringen

De fackliga centralorganisationerna LO, TCO och Saco har riktat skarp kritik mot regeringens förslagna försämringar i arbetslöshetsförsäkringen. De menar att förslagen är illa förberedda och att det kommer bli svårt att i praktiken genomföra förändringarna redan från och med årsskiftet 2006/2007.

Fel! Okänt namn på

Regeringsformen kap. 7 § 2 föreskriver att regeringen vid beredning av ärenden ska inhämta upplysningar från berörda myndigheter och sammanlutningar. I det aktuella fallet har de fackliga organisationerna fått en orimligt kort tid på sig att hinna bereda ärendet och uttala sig till regeringen. I en så allvarlig fråga, där utgången av ett förändrat försäkringssystem innebär en betydande ekonomisk förändring för många människor, är det anmärkningsvärt att regeringen inte gett mer tid åt organisationer och myndigheter att bereda ärendet på ett noggrant och metodiskt sätt.

Vänsterpartiet yrkar därför i enlighet med LO, TCO, Saco och Arbetslöshetskassornas Samorganisation att regeringen ska tillsätta en utredning för att bereda de mer genomgripande förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen innan förslag lämnas till riksdagen. Regeringen bör genom utredningen återkomma till riksdagen med konsekvensbeskrivningar av de föreslagna förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen vad gäller socialbidragsutvecklingen, andelen privata tilläggsförsäkringar, ekonomiska effekter ur ett barnperspektiv, effekter på lägsta löner och fördelningseffekter. Alla fackliga centralorganisationer bör få tillfälle att medverka i en sådan utredning.

Regeringen bör tillsätta en utredning om konsekvenserna av de aviserade förändringarna i arbetslöshetsförsäkringen innan en proposition om arbetslöshetsförsäkringen lämnas till riksdagen. Detta vill vi att riksdagen skall ge regeringen till känna.

Stockholm den 31 oktober 2006

Lars Ohly (v)

Marie Engström (v)

Elina Linna (v)

Kent Persson (v)

Josefin Brink (v)

Wiwi-Anne Johansson (v)

Peter Pedersen (v)

Alice Åström (v)